

การบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ Law Enforcement on Reconciliation Justice

ภิญโญ คุววัฒนาเสนีย์*

โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Pinyo Khoowattanasenee*

School of Law and Politics, Suan Dusit University

Received: September 1, 2021

Revised: December 21, 2021

Accepted: December 24, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุ และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่ม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลของการวิจัย พบว่า บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รวมทั้งแนวคิดในการคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ยังมีปัญหาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีเด็ก และเยาวชนยังขาดความรู้ และความเข้าใจในเจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมถึงความพร้อมในด้านงบประมาณ และการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน และความร่วมมือของเด็ก หรือเยาวชนที่กระทำความผิด และครอบครัวก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน และเพื่อพัฒนาให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นสอบสวนคดีเด็ก และเยาวชนได้อย่างแท้จริงนั้น ควรมีการทบทวน และปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ในบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แทนการดำเนินคดีอาญา

คำสำคัญ: กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน การบังคับใช้กฎหมาย

Abstract

This research on the title of Law Enforcement on Reconciliation Justice had the objectives on studying the problems, causes and suggesting the guidelines development of law enforcement on reconciliation justice. The study applied qualitative research method using questionnaire, depth interviews and seminar groups to collect information and data. The results of the research revealed that the provisions of the law relating to the judicial process during the investigation of juveniles including the concept of protecting children and youths who committed offenses were obstacles in the performance of competent officials. Moreover, the stakeholders concerning with the legal proceeding with children and youths still lacked the understanding of the legislative intent of reconciliation justice process. The budget readiness, the training of staff and stakeholders in operations and the cooperation of the offending child or youth and their family were regarded as the important factors that caused problems in the reconciliation justice process during the investigation of juvenile cases. To develop the effectiveness of the reconciliation justice process in the investigation of juvenile cases, the Juvenile and Family Courts and Juvenile and Family Procedure Act B.E. 2010 should be reviewed and amended to include provisions related to the reconciliation process instead of criminal prosecution.

Keywords: Reconciliation Justice Process, Investigative Proceedings for Juveniles, Law Enforcement

บทนำ

เด็กและเยาวชนถือเป็นทรัพยากรที่มีค่าอย่างยิ่งของสังคม และสะท้อนถึงพัฒนาการของสังคมในอนาคตได้ สังคมจึงให้การสนับสนุน และความคุ้มครองแก่เด็กและเยาวชนเป็นอย่างมากในทุก ๆ ด้าน เช่น การศึกษา พัฒนาการทางด้านร่างกายและจิตใจ และสุขภาพพลานามัย เป็นต้น แต่แม้สังคมจะพยายามให้การปกป้อง คุ้มครองเด็กและเยาวชนอย่างเต็มที่แล้วก็ยังปรากฏเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมฝ่าฝืนต่อกฎหมายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การใช้ยาเสพติด การมั่วสุมก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น หรือการแข่งขันรถจักรยานยนต์บนท้องถนน เป็นต้น การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน (Juvenile Delinquent) เหล่านี้ถือเป็นพฤติกรรมที่ขัดแย้งต่อต้านสังคม และเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานและกติกาสังคม โดยในทางอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาไม่เรียกเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดว่าเป็นอาชญากร เนื่องจากเด็กและเยาวชนยังไม่มีความรู้สึกรับผิดชอบและยังไม่สามารถแยกแยะผิด ชอบ ชั่ว ดี ได้เหมือนกับผู้ใหญ่ จึงมองว่าการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนั้นแตกต่างจากผู้ใหญ่ทั้งในแง่เจตนาและการกระทำ (Rehazen, 1996)

การกระทำความผิดหรือฝ่าฝืนต่อกฎหมายของเด็กและเยาวชนเหล่านี้มีสาเหตุหลายประการ ได้แก่ สาเหตุจากเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดเอง (Aouychai, 1974) เช่น พันธุกรรม หรือสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอด

จากพ่อแม่ สภาวะแห่งจิต หรือสติปัญญาและการศึกษา เป็นต้น สาเหตุทางครอบครัว เช่น ขาดความรัก ความอบอุ่น ครอบครัวที่มีบิดามารดาขาดความรักใคร่กลมเกลียว ทะเลาะเบาะแว้ง การหย่าร้าง หรือปัญหา ที่เด็กถูกทารุณกรรมในครอบครัว เป็นต้น สาเหตุจากสภาวะทางเศรษฐกิจรวมถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงสาเหตุจากกระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของเด็ก เนื่องจากกฎหมาย ไม่ได้กำหนดรายละเอียดในการจำแนกกลุ่มเด็กกระทำผิดตามฐานความผิด (Rujanawong W. and Faculty, 2000) ทำให้เกิดการปะปนกันระหว่างเด็กที่กระทำผิดไม่ร้ายแรงกับเด็กที่กระทำผิดร้ายแรง จนเป็นเหตุให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน หรือการถ่ายทอดพฤติกรรมอาชญากรรมได้ นอกจากนี้ยังมีสาเหตุ จากวิธีการฝึกอบรมในสถานฝึกอบรมไม่ดีพอ มาตรการในการแก้ไขและอบรมที่ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เป็นผลให้เด็กและเยาวชนที่แม้ผ่านการฝึกอบรมแล้ว แต่ก็ยังคงกลับมากระทำผิดอีก ซึ่งเป็นเหตุจาก การติตราดึกที่กระทำผิดทำให้เด็กไม่สามารถกลับมามีความสัมพันธ์ที่ดีและอยู่ร่วมกันในสังคมเดิมได้

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) หมายถึง กระบวนการใด ๆ ที่มุ่งแก้ไข ปัญหาที่เกิดจากการกระทำผิดด้วยการทำให้ผู้เสียหาย และผู้กระทำผิดกลับมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันโดยใช้วิธีการสร้างกระบวนการที่มีส่วนร่วมหลายฝ่าย ได้แก่ ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด ชุมชน และ เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ดำเนินการตามวัตถุประสงค์เพื่อ จัดข้อขัดแย้ง และก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีแทนการลงโทษจำคุก หรือลงโทษอื่นตามที่กฎหมายกำหนด แนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อาจหมายรวมถึง การเจรจา (Mediation) การไกล่เกลี่ย (Conciliation) การประชุมกลุ่มเพื่อระงับข้อพิพาท (Conferencing and Sentencing Circles) ซึ่งแนวคิด ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้มุ่งหมายให้เกิดความยุติธรรม โดยใช้รูปแบบและวิธีการดำเนินการ ต่อผู้กระทำผิดแตกต่างออกไปจากกระบวนการยุติธรรมพื้นฐาน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการปรับเปลี่ยนทิศทาง ของคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Diversion) ที่มุ่งหมายนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ ด้วยวิธีการฟ้องร้องคดีต่อศาล ทั้งนี้การดำเนินการตามแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เช่นนี้เพื่อ ไม่ให้ความขัดแย้งเดิมถูกขยายผลจากการต่อสู้คดีในศาล และการพิจารณาพิพากษาที่ต้องตัดสินให้มีผู้แพ้และผู้ชนะ แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะส่งเสริมให้เกิดความยุติธรรมด้วยการลดความบาดหมางระหว่าง คู่กรณี ย่อมก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีและลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นอีกได้ในอนาคต เรียกได้ว่าเป็น ความยุติธรรมที่ยั่งยืน ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นการส่งเสริมให้จัดการกับข้อพิพาทด้วย รูปแบบต่าง ๆ โดยหันเหคดีออกไปจากกระบวนการพิจารณาตัดสินของศาล เพื่อลดความสูญเสียทั้งด้านทรัพย์สิน ที่ต้องใช้ในการต่อสู้คดี และความสูญเสียด้านเวลาในการดำเนินคดี อีกทั้งยังช่วยลดความสูญเสียด้าน จิตใจ และเยียวยาให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด รวมถึงชุมชน กลับคืนมาได้อีกครั้ง (Panoottikorn, 2012)

ประเทศไทยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้กับการดำเนิน กระบวนการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน เนื่องจากการดำเนินคดีอาญานั้นมีลักษณะมุ่งเน้นการแก้แค้นทดแทน ซึ่งไม่เป็นผลดีแก่เด็กและเยาวชนที่ต้องถูกดำเนินคดี เพื่อเป็นการเบี่ยงให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดให้ ไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของศาล ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่สภาพจิตใจของเด็กและ เยาวชนเหล่านั้นจนยากที่จะแก้ไขเยียวยา (Srinuannut, 1980) กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีเด็กและเยาวชน หลายฉบับจึงได้กำหนดแนวทางและขั้นตอนในการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ต้องปฏิบัติ

ต่อเด็กและเยาวชนด้วยวิธีการพิเศษ ซึ่งรวมทั้งการนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการพิจารณาตัดสินคดีเด็กและเยาวชนด้วย แต่เนื่องจากแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้มีบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เป็นต้น และบุคคลที่ต้องมีส่วนร่วมมากมายหลายส่วน ทั้งพนักงานเจ้าหน้าที่หลายตำแหน่งและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน รวมทั้งตัวเด็กเยาวชน ทำให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติให้ถูกต้องตามแนวคิดนี้อยู่บ้าง ดังนั้นการศึกษานี้จึงมุ่งที่จะศึกษาถึงสภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน สาเหตุของปัญหา และเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่การดำเนินคดีเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยเรื่องการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
2. เพื่อศึกษาสาเหตุของปัญหาการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
3. เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิด

ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมและรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจากหนังสือ เอกสารและรายงานการวิจัยต่าง ๆ ประกอบด้วยหัวข้อดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายอาญาเกี่ยวกับการกระทำความผิดและลักษณะของการกระทำความผิด ทั้งในส่วนตัวผิดในตัวเองและความผิดที่กฎหมายห้าม และความผิดอาญาแผ่นดินและความผิดอันยอมความได้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาและการสอบสวน เพื่อศึกษาความเชื่อต่อสาเหตุในการกระทำความผิดเป็นแนวทางในบังคับใช้กฎหมายและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด และเพื่อศึกษาถึงบทบาทของเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการในการดำเนินคดีและการสอบสวน

แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของเด็กและเยาวชน ซึ่งสิทธิของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กในการดำเนินกระบวนการยุติธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับการกระทำความผิดในทางวิชาอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาจึงต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ไว้เป็นพิเศษแตกต่างจากคดีธรรมดาทั่วไปเพื่อสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน

แนวคิดว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้แสวงหาความยุติธรรมที่มีรูปแบบการปฏิบัติต่อผู้เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดแตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กล่าวคือเป็นกระบวนการที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์หลักในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษด้วยวิธีการฟ้องร้องคดีต่อศาลเหมือนอย่างเช่นกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก แต่เป็นกระบวนการที่มีขึ้นเพื่อหนีเหตุออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Diversion) รูปแบบหนึ่ง โดยไม่นำผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางศาล อันมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมให้เกิดความยุติธรรมที่ยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายเป็นเครื่องแสดงให้เห็นประสิทธิผลของตัวบทกฎหมายและแนวคิดเกี่ยวกับนิติรัฐ ดังนั้นการศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาที่มีใช้ในชั้นสอบสวนของต่างประเทศ แนวความคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญามีการทดลองดำเนินการใช้วิธีเชิงสมานฉันท์คดีแรกเกิดขึ้นที่เมืองคิเชเนอร์ (Kitchener) ของประเทศแคนาดา เป็นคดีที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของนานาชาติ ในเวลาต่อมากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาของต่างประเทศที่มีใช้ในชั้นสอบสวน คือ กระบวนการที่มีการพิจารณาคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นชั้นตำรวจ ในชั้นอัยการ ในการรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศ โดยแยกพิจารณาตามระบบกฎหมายของแต่ละประเทศที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาของระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) กับระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งงานวิจัยของไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย ว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ Saksang (2010) ศึกษาเรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน Klangsommat (2009) ศึกษาเรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน, Jeffrey และคณะ (2009) ศึกษาเรื่อง “ความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรมของเด็กและเยาวชน” และ Garth Luke และ Chris Cunneen (1990) ศึกษาเรื่อง “เด็กและเยาวชนชาวอะบอริจิน และระบบกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนในนิวเซาท์เวลส์” เป็นต้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้อาศัยแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการบังคับใช้กฎหมายในชั้นสอบสวนคดีอาญา งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง และวัตถุประสงค์การวิจัยมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย โดยนำกฎหมาย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการบังคับใช้กฎหมายในชั้นสอบสวนคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน

ระเบียบวิธีวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยศึกษาเฉพาะการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น

รูปแบบการวิจัย

รายงานวิจัย เรื่อง “การบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus group) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2

ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก เป็นการสัมมนากลุ่ม (Focus group) จำนวน 2 ครั้ง โดยมีการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนแรก เป็นการสัมมนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 2 ครั้ง โดยมีการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ตำรวจ (พนักงานสอบสวน) ที่ทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ในเขตนครบาล 9 บก. บก. ละ 1 นาย รวม 9 นาย อัยการ (ที่เกี่ยวข้องกับคดีเด็กและเยาวชน) 2 คน ที่ปรึกษากฎหมายหรือทนายความ 2 คน ผู้ปฏิบัติงานด้านสหวิชาชีพ 2 คน เจ้าหน้าที่กรมพินิจฯ (ที่เกี่ยวข้องกับคดีเด็กและเยาวชน) 2 คน ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด 2 คน และเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด จำนวน 6 คน รวมทั้งหมด 25 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการบังคับใช้กฎหมายในชั้นสอบสวนคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน

และส่วนที่สอง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) (ตามแบบสัมภาษณ์) โดยมีการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการบังคับใช้กฎหมายในชั้นสอบสวนคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ประกอบด้วย ตำรวจ (พนักงานสอบสวน) ที่ทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ในเขตนครบาล 9 บก. โดยการคัดเลือกจาก บก. 1-3 จำนวน 1 นาย บก. 4-6 จำนวน 1 นาย บก. 7-9 จำนวน 1 นาย รวม 3 นาย อัยการ 2 คน ผู้พิพากษา 2 คน สหวิชาชีพ 2 คน กรมพินิจฯ 2 คน ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด 2 คน เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด 6 คน รวมทั้งหมด 19 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ได้มีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการใช้วิธีการสัมมนากลุ่ม (Focus group) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องและมีประสบการณ์ในขั้นตอนและกระบวนการดำเนินคดีเด็กและเยาวชน
2. การเก็บข้อมูลนี้ประกอบไปด้วยขั้นตอน ดังนี้
 - การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มตัวอย่าง
 - การจดบันทึกรายละเอียดของการสัมภาษณ์
 - การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างซ้ำ ครั้งที่ 2 เพื่อความสมบูรณ์แบบและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล รวมถึงตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลและผู้ให้ข้อมูลคนอื่น ๆ
3. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย การวิเคราะห์เอกสาร การตีความและสรุปประเด็นในการวิจัย และสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “การบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุของปัญหาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการบังคับใช้กฎหมายในชั้นสอบสวนในคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ผลการวิจัยสรุปได้ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. สภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

1.1 ข้อกำหนดของกฎหมายที่กำหนดให้ตำรวจต้องมีการส่งตัวเด็กและเยาวชนที่จับกุมได้ไปให้ศาลตรวจสอบการจับกุมภายใน 24 ชั่วโมง (มาตรา 72) ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปศาลภายใน 24 ชั่วโมงเพื่อตรวจสอบการจับ โดยมิให้นับเวลาการเดินทางรวมเข้าด้วย ซึ่งหากเป็นคดีที่มีความยุ่งยากในการรวบรวมพยานหลักฐาน ระยะเวลาดังกล่าวถือว่าน้อยเกินไป

1.2 ตำรวจ (ส่วนใหญ่) ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติการได้แสดงความคิดเห็นว่ามีปัญหาที่ต้องเร่งรีบในการจับกุมเด็กและเยาวชน เนื่องจากมีกระบวนการแตกต่างจากการจับผู้ใหญ่หรือผู้กระทำความผิดทั่วไป ในการจับกุมหรือการที่เด็กและเยาวชนมามอบตัวต่อตำรวจ (พนักงานสอบสวน) กฎหมายกำหนดให้เริ่มจากการนำตัวเด็กและเยาวชนไปให้ศาลตรวจสอบการจับกุม (กระทำโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่) ภายในระยะเวลา 24 ชั่วโมงดังกล่าวข้างต้นแล้วปัญหาที่ตามมาจากการที่ตำรวจต้องดำเนินการส่งตัว เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเพื่อส่งตัวไปให้ศาลตรวจสอบการจับกุมภายในระยะเวลา 24 ชั่วโมง

1.3 ปัญหาในการสอบสวนเด็กและเยาวชน เนื่องจากตำรวจเห็นว่าเป็นขั้นตอนที่ยุ่งยากในการที่จะนัดให้สหวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วย ตำรวจ นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา ทนายความ และอัยการมาร่วมสอบสวนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้พร้อมกัน ซึ่งเป็นการสร้างภาระในการปฏิบัติงานของตำรวจ

1.4 สภาพปัญหาที่สะท้อนจากแง่มุมทางความคิดของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ทั้งที่เป็นตำรวจและ ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เห็นว่า กฎหมายให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมากเกินไป จนเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของตำรวจ อีกทั้งกฎหมายจำนวนมากให้ความคุ้มครองเช่นนี้ก็ไม่ได้ทำให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเกิดความสำนึกผิดต่อการกระทำ เพราะกฎหมายเน้นการแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ ทำให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดไม่มีความเกรงกลัวต่อโทษที่ได้รับ ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาเด็กและเยาวชนมีการกระทำความผิดที่เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เด็กและเยาวชนบางคนบางกลุ่มกลับใช้ช่องว่างทางกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองเด็กและเยาวชนกระทำความผิดด้วยความตั้งใจ ซึ่งนับว่าเป็นข้อกังวลอย่างยิ่งต่อการดำเนินคดีเด็กและเยาวชน ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายในปัจจุบัน

1.5 จากการศึกษาวิจัยกลุ่มตัวอย่างเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย จำนวน 6 ราย พบว่ามีการดำเนินการข้อพิพาทที่เกิดขึ้นโดยการไกล่เกลี่ยในรูปแบบการประชุมครอบครัวและชุมชนมีผลสัมฤทธิ์ที่ดี และหากผู้เสียหายสามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอรูปแบบการเยียวยาอื่น ๆ นอกจากการชดเชยเงินตามที่ตนต้องการได้ ทำให้รูปแบบที่ได้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น และสามารถกำหนดรูปแบบได้อย่างอิสระเพื่อให้มีความเหมาะสมตามแต่ละกรณี จะทำให้กระบวนการในการเยียวยาและบำบัดฟื้นฟูมีประสิทธิภาพ

2. สาเหตุของปัญหาการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

2.1 ข้อจำกัดทางกฎหมายเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของตำรวจเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เช่น การห้ามมิให้จับกุมเด็กอายุ 15 ปี ซึ่งต้องหว่ากระทำความผิด เว้นแต่เด็กนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้าหรือมีหมายจับหรือคำสั่งของศาล แม้กฎหมายจะได้กำหนดไว้ว่า กรณีที่เป็นเด็ก คือบุคคลที่มีอายุยังไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์ (ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553) หากแต่ในทางปฏิบัติมาตราดังกล่าวมีปัญหาต่อตำรวจผู้ปฏิบัติงาน กล่าวคือ ตำรวจผู้ปฏิบัติงานส่วนหนึ่งอาจไม่ทราบว่าการกฎหมายระบุให้จะต้องจับกุมเด็กที่กระทำความผิดซึ่งหน้าเท่านั้น หากแต่เป็นเยาวชน คือ อายุ 18 ปีขึ้นไป สามารถจับกุมได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทำให้ตำรวจไม่กล้าจับกุมทั้งเด็กและเยาวชนทั้งหมด เพราะคิดว่ากฎหมายมีการกำหนดการจับกุมเด็กและเยาวชนที่เหมือนกัน

2.2 ข้อจำกัดการปฏิบัติงานของตำรวจ (พนักงานสอบสวน) ในชั้นสอบสวน ซึ่งต้องมีการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างตำรวจและสทช. (นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ที่ปรึกษากฎหมายหรือทนายความ เป็นต้น) กล่าวคือ ตามที่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกำหนดให้การสอบปากคำหรือการสอบสวนเด็กและเยาวชนนั้นจะต้องดำเนินการร่วมกับสทช. แต่ในทางปฏิบัตินั้นการที่จะให้สทช. มาร่วมดำเนินการในชั้นสอบสวนด้วยในเวลาจำกัดนั้นเป็นไปได้ค่อนข้างยาก

3. แนวทางพัฒนาการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

3.1 สำหรับข้อค้นพบจากการวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาผลสัมฤทธิ์กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น ในการปฏิบัติงานของตำรวจ ได้แก่ การปรับแก้ไขกฎหมาย รวมถึงระเบียบปฏิบัติของตำรวจในการดำเนินคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ปรับเพิ่มงบประมาณและอัตราค่าจ้างของเจ้าหน้าที่ รวมทั้งบุคลากรสทช. ให้เพียงพอ สอดคล้องกับสถานการณ์และความจำเป็น เพื่อส่งเสริมให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.2 การพิจารณาเพื่อปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อไม่ให้เป็นการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมากเกินไปจนเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนไม่เกรงกลัวที่จะกระทำความผิด

3.3 การพัฒนาและฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง การจัดตั้งหน่วยงานตำรวจเฉพาะที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนอย่างเต็มรูปแบบ รวมถึงการประสานงานระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีต่อเด็กและเยาวชนเพื่อให้เกิดการทำงานอย่างบูรณาการ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยข้างต้นพบว่า การบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นเป็นการดำเนินการที่จำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักกฏอย่างรัดกุม โดยต้องพิจารณาจากประเภทของคดีอาญาที่เกิดขึ้นด้วย คดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้นั้น ต้องเป็นกรณีคดีอาญาที่ฝ่ายผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอให้ดำเนินการไกล่เกลี่ย หรือพนักงานสอบสวนเห็นว่าควรดำเนินการไกล่เกลี่ย อาทิเช่น คดีความผิดอันยอมความได้ ความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท ความผิด

ลหุโทษ หรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ และคดีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินห้าปี เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นจะมีข้อตกลงร่วมกัน 2 ประเภท ได้แก่ ข้อตกลงที่เป็นการกระทำ โดยข้อตกลงที่เป็นการกระทำนี้ถือว่าเป็นข้อตกลงแบบมีเงื่อนไข การบังคับตามข้อตกลงจะต้องทำตามข้อตกลงให้ครบถ้วนเสียก่อนจึงจะถือว่าเงื่อนไขสำเร็จ ผู้เสียหายจึงจะดำเนินการยื่นคำร้องขอถอนคำร้องทุกข์ หรือถอนฟ้องต่อไป ทั้งนี้ข้อตกลงที่เป็นการกระทำนั้น อาจกระทำก่อนวันพิพากษา หรืออาจเป็นการกระทำภายหลังวันที่ศาลมีคำพิพากษา เช่น การแสดงความรับผิดชอบหรือขอโทษด้วยการโฆษณาในสื่อสิ่งพิมพ์หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือการทำงานบริการสังคมเพื่อประโยชน์แก่สาธารณะ เป็นต้น และข้อตกลงประเภทที่สอง คือ ข้อตกลงที่ต้องชดใช้เป็นตัวเงิน หากเป็นข้อตกลงร่วมกันในรูปแบบของการชดใช้เป็นตัวเงิน อาจต้องตกลงให้ชำระเต็มจำนวนก่อนวันที่ศาลมีคำพิพากษา ซึ่งเมื่อดำเนินการดังกล่าวแล้ว และผู้เสียหายไม่พอใจที่จะเรียกร้องอีก จากนั้นจึงดำเนินการเพื่อยื่นคำร้องขอถอนคำร้องทุกข์หรือถอนฟ้อง หากจำเลยยังชำระไม่ครบถ้วนก่อนวันพิพากษา แต่ผู้เสียหายไม่แสดงเจตนาเรียกร้องเพิ่มเติมและเชื่อว่าจำเลยจะชำระจำนวนที่ขาดไปภายหลังจากวันที่ศาลมีคำพิพากษา จึงได้ถอนคำร้องทุกข์หรือถอนฟ้อง แต่กรณีภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้วจำเลยไม่ดำเนินการชำระในส่วนที่ขาดอยู่ จนครบตามข้อตกลง ถือว่าทั้งสองฝ่ายมีมูลหนี้ต้องผูกพันตามข้อตกลงนั้น ซึ่งข้อตกลงดังกล่าวถือได้ว่าเป็นสัญญาประนีประนอมนอกศาล ซึ่งหากฝ่ายจำเลยไม่ปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความ ฝ่ายผู้เสียหายอาจฟ้องร้องให้ปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวได้ แต่ไม่อาจฟ้องเป็นคดีใหม่เพื่อเรียกค่าเสียหายเพิ่มเติมได้

การพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นสอบสวนนั้น จากการศึกษาวิจัยกลุ่มตัวอย่างเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย จำนวน 6 ราย พบว่า ผู้กระทำผิด และผู้เสียหายทั้ง 6 ราย มีการดำเนินการข้อพิพาทที่เกิดขึ้นโดยการไกล่เกลี่ยในรูปแบบการประชุมครอบครัวและชุมชน ซึ่งทำให้ข้อพิพาทดังกล่าวมีข้อยุติในชั้นสอบสวน โดยผู้เสียหายได้รับชดเชยเยียวยา ผู้กระทำผิดได้รับการบำบัดฟื้นฟูตามแผนการแก้ไขฟื้นฟู อย่างไรก็ตามระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงสมานฉันท์ดังกล่าวมีรูปแบบการเยียวยาและบำบัดฟื้นฟูที่หลากหลายไม่ได้จำกัดอยู่แต่เพียงเงื่อนไขที่กำหนดให้ผู้กระทำผิดชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายเท่านั้น ผู้เสียหายสามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอรูปแบบการเยียวยาอื่น ๆ นอกจากการชดใช้เป็นเงินตามที่ตนต้องการได้ ทำให้รูปแบบที่ได้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น และสามารถกำหนดรูปแบบได้อย่างอิสระเพื่อให้มีความเหมาะสมตามแต่ละกรณี ซึ่งผลที่ได้ตามมาก็คือ ทำให้กระบวนการในการเยียวยาและบำบัดฟื้นฟูมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ สามารถเยียวยาผู้เสียหายให้ได้รับความพึงพอใจที่ตรงกับความต้องการของตนอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายในเชิงทรัพย์สินเงินทองหรือความเสียหายทางด้านจิตใจก็ตาม และบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้เกิดความสำนึกในการกระทำของตน อย่างไรก็ตาม กระบวนการในการเยียวยาผู้เสียหายและบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิดตามระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงสมานฉันท์นั้นจะมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้รับผลกระทบจากข้อพิพาทสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการเยียวยาผู้เสียหายและบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิดและสร้างความสมานฉันท์ระหว่างผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชนอีกด้วย

สำหรับวิธีดำเนินการให้เกิดการพัฒนาการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควร มีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการ ได้แก่

1. การกำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นประโยชน์สำหรับเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย ซึ่งเป็นการพิจารณาว่าจะสร้างเงื่อนไข ระบบ และกลไกอย่างไรที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและเยาวชนทั้งสองฝ่าย (ผู้เสียหาย—ผู้กระทำความผิด) ในขณะเดียวกันคณะกรรมการสมานฉันท์คดีเด็กและเยาวชนก็จะร่วมกันพิจารณาถึงการชดเชยเยียวยาต่อผู้เสียหายอย่างไรที่ทำให้ผู้เสียหายเกิดความพึงพอใจถึงที่สุดต่อผลแห่งการกระทำ ทั้งนี้หลักเกณฑ์ดังกล่าวต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและเยาวชน

2. การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเพื่อหาแนวทางบำบัด แก้ไข และป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนกลับมาทำผิดซ้ำ สำหรับข้อนี้เป็นมาตรการในการแก้ไขให้เด็กกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง โดยเน้นให้ความสำคัญกับการให้โอกาสเด็กที่ต้องหาว่ากระทำความผิดในคดีเล็กน้อยและไม่มีปัญหาซับซ้อนได้กลับตัวกลับใจ โดยใช้กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชุมชนแทนการถูกดำเนินคดี ซึ่งการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญามาใช้กับเด็กและเยาวชน ดังนี้

2.1 ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม

2.2 เด็กหรือเยาวชนนั้นไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก ยกเว้นโทษที่กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

2.3 เด็กและผู้เสียหายต้องยินยอมให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ขั้นตอนการหันเหคดี

2.4 เลขานุการคณะกรรมการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือผู้ประสานงานในการประชุม ทำหนังสือแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำการสอบสวนอยู่ ให้หยุดการสอบสวนไว้ชั่วคราว

2.5 ผู้ประสานงานการประชุมจัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคดีพร้อมเชิญผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ เด็ก ผู้ปกครอง ผู้เสียหาย (หากเป็นคดีที่มีผู้เสียหาย) เข้าร่วมการประชุมเพื่อร่วมกันจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

2.6 ผลจากการประชุมจะได้แผนที่เป็นหลักเกณฑ์ให้เด็กและเยาวชน รวมถึงผู้ปกครองต้องปฏิบัติ และอาจกำหนดแนวทางเยียวยาผู้เสียหายไว้ด้วย จากนั้นให้นำส่งพนักงานอัยการ และศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อทำการตรวจสอบความถูกต้องของแผนที่

2.7 ในกรณีไม่ปฏิบัติตามแผนที่ จะถูกส่งกลับไปดำเนินคดีตามปกติ

2.8 หากเด็ก ผู้ปกครองปฏิบัติตามแผนครบถ้วน ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ จัดทำรายงานเสนอต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณายุติการดำเนินคดี

3. กระบวนการจัดทำข้อตกลงในชั้นสอบสวนนั้นเป็นมาตรการพิเศษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน โดยการนำแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเป็นมาตรการเสริมและดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาซึ่งเป็นมาตรการหลัก แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวคิดใหม่การดำเนินคดีอาญา โดยมีเจตนารมณ์เพื่อแก้ไขปัญหความขัดแย้งและก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับการกระทำความผิดและผลที่เกิดจากการกระทำนั้น โดยผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายสามารถที่จะกลับมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นได้โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ จึงเป็นเจตนารมณ์ที่แตกต่างจากกับการดำเนินคดีเพื่อลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retributive) การปราม (Deterrence) การตัดแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคม (Incapacitation) การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation) หรือการชดเชยเพื่อเยียวยาแก่เหยื่อที่ถูกกระทำ (Victimology) การดำเนินการและ

มาตรการต่าง ๆ ตามแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นประโยชน์และทำให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ลดปัญหาข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และเป็นผลให้อาชญากรรมยุติหรือลดน้อยลง ดังนั้นการดำเนินการกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดตามเจตนารมณ์เพื่อแก้ไขเยียวยาพฤติกรรมควบคู่ไปกับการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนกับผู้เสียหาย รวมไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องและชุมชนที่ทั้งสองฝ่ายอยู่อาศัย ในกรณีที่มีการกระทำความผิดเกิดผลกระทบ จึงสมควรต้องเริ่มดำเนินการกระบวนการโดยได้รับความยินยอมของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องก่อนเริ่มการฟ้องคดีต่อศาล

4. การดำเนินการตามข้อตกลงเป็นการดำเนินการตามแผนของคณะกรรมการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คดีเด็กและเยาวชน ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วพบว่า การดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนนั้นมีความสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ ประการแรกเพื่อพิจารณาพยานหลักฐานและตรวจสอบว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นเป็นผู้กระทำความผิดกฎหมายจริงตามที่ถูกล่ามหรือไม่ และประการที่สองเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมต่อการแก้ไขบำบัด และปกป้องสวัสดิภาพ เด็กและเยาวชนผู้ที่ถูกดำเนินคดีมิให้เป็นผู้กระทำความผิดในอนาคต ซึ่งความมุ่งหมายในประการที่สองนี้เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับเป้าหมายของการลงโทษเพื่อแก้ไขหรือฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (reformation or rehabilitation) และนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมเป็นการเฉพาะตัวโดยไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการลงโทษ หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย ดังเช่นผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นผู้ใหญ่เสมอไป ด้วยเหตุนี้บทบัญญัติในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 จึงกำหนดหลักเกณฑ์ที่จะหลีกเลี่ยงการฟ้องคดีและการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาดังเช่นคดีทั่วไป แต่เปลี่ยนมาเป็นการคุมประพฤติแทนการฟ้องคดี การลงโทษจำคุก หรือใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย หรือการใช้วิธีการใด ๆ สำหรับเด็กและเยาวชนอย่างเหมาะสมเฉพาะรายแทนการลงโทษ เป็นต้น

5. การติดตามประเมินผลในรูปคณะกรรมการติดตามประเมินผลระบบการติดตามเด็กและเยาวชน ภายหลังจากผ่านกระบวนการบำบัด หรือการแก้ไขฟื้นฟูนั้นเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากเจตนารมณ์ของการติดตามเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กและเยาวชน รวมถึงสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชน และนอกจากนี้ยังติดตามความเป็นไปทางสังคมของเด็กและเยาวชนอีกด้วย อย่างไรก็ตามระบบการติดตามต้องเริ่มจากการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย (Juvenile PreReleased) โดยต้องมีการประเมินอย่างรอบคอบเพื่อให้เกิดการติดตามเพื่อช่วยเหลือ สนับสนุนและป้องกันการกระทำความผิดซ้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ การติดตามได้แก่ การสงเคราะห์หลังปล่อย (After Care Services) ที่อาจจะมีทั้งแบบสมัครใจ (Voluntary After-Care) และภาคบังคับ (Compulsory After-Care) ซึ่งจำเป็นต้องประเมินความเสี่ยงและการจัดการความเสี่ยงที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน (Risk Management) รวมทั้งการประเมินความต้องการและความจำเป็นของเด็กและเยาวชน (Need Assessment) เพื่อให้สามารถจัดการเพื่อสนับสนุนเด็กและเยาวชนได้อย่างเหมาะสม

6. การลบประวัติอาชญากรรม ภายหลังจากที่เด็กและเยาวชนนั้นได้ปฏิบัติครบถ้วนตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์แล้ว กล่าวคือ เพื่อเป็นการล้างมลทินของเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการดำเนินการของฝ่ายรัฐที่จะต้องทำการลบข้อมูลประวัติของเด็กและเยาวชนออกจากฐานข้อมูลทะเบียนประวัติอาชญากรรม เมื่อเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดได้ดำเนินการครบถ้วนตามองค์ประกอบจากข้อที่ 1-5 ข้างต้น ดังนั้น การลบประวัติอาชญากรรมจึงควรเปลี่ยนแปลงจากเดิม โดยมุ่งให้ความสำคัญต่อเด็กและเยาวชนให้สามารถกลับตนเป็นคนดี และกลับคืนสู่สังคมได้ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้ควรเป็นบทบาทและอำนาจหน้าที่ของรัฐโดยผู้รับผิดชอบหลัก คือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติสำหรับการพัฒนาการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การกระตุ้นให้สังคมรู้จักและรับรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้กว้างขวางมากขึ้น เนื่องจากส่วนใหญ่ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดไม่เข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และจะทราบแนวทางในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ก็ต่อเมื่อได้รับแจ้งจากพนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นจำนวนไม่มากนัก แต่ถ้าหากมีการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ ก็จะทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดมีความมีโอกาสได้ศึกษาทำความเข้าใจ และแสดงความจำนงค์เพื่อเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้มากขึ้น

2. กระบวนการในการเตรียมความพร้อมและการติดตามผลเป็นปัจจัยสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ การเตรียมความพร้อมมีความสำคัญในการชี้แจงให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยในส่วนของผู้เสียหายนั้น เพื่อให้ทราบและเข้าใจว่าการชดเชยค่าเสียหายนั้นไม่ใช่วัตถุประสงค์หลักของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ดังนั้นผู้เสียหายจึงอาจไม่ได้รับค่าเสียหายตามที่ประเมินไว้ นอกจากนั้นการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายและผู้กระทำผิดให้มีความรู้สึกและอารมณ์ที่ไม่รุนแรง ยังมีส่วนให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ดำเนินไปได้ด้วยดี และทำให้ไม่ต้องเสียเวลาจัดประชุมหลายครั้ง อันเป็นการลดการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิด

การขยายผลกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปในขั้นตอนอื่น ๆ ของกระบวนการยุติธรรมและการจัดการความขัดแย้งในชุมชน จากการศึกษาพบว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดพึงพอใจกับผลที่เกิดขึ้น โดยปรากฏผลในรูปการเยียวยาผู้เสียหาย รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดรับผิดชอบอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น จึงควรมีการขยายการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้มากขึ้นในขั้นตอนอื่น ๆ ของกระบวนการยุติธรรม ทั้งในขั้นตอนของตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่และคุ้มค่าต่อการดำเนินการ นอกจากนั้นควรให้มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในขั้นตอนก่อนเข้ากระบวนการยุติธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

จากการศึกษาแนวคิดว่าการสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนของเด็กและเยาวชน กฎหมายในประเทศไทยเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ตลอดจนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาที่มีใช้ในชั้นสอบสวนของต่างประเทศ ผู้วิจัยเห็นว่า เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนได้อย่างแท้จริงนั้น ควรมีการทบทวนกฎหมายที่ใช้ในการดำเนินคดีกับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในชั้นของการสอบสวนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิ รวมถึงสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนในการดำเนินการกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา รวมทั้งเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม จึงขอเสนอแนะให้แก้ไขพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ใน

บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แทนการดำเนินคดีอาญาเพื่อกำหนดให้การพิจารณาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของเด็กหรือเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเป็นเงื่อนไขของการหันเหคดีไปสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก่อนเริ่มการฟ้องคดี ดังนี้

1. ปรับปรุงแก้ไขมาตรา 86 ซึ่งเป็นบทบัญญัติหลักที่ว่าด้วยมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาโดยการพิจารณาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของเด็กหรือเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเป็นเงื่อนไขของการหันเหคดีไปสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก่อนเริ่มการฟ้องคดี โดยแก้ไขความในบทบัญญัติวรรคสอง จากเดิม ที่กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจพิจารณาใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยเพียงแนวทางตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของผู้อำนวยการสถานพินิจ ซึ่งจำเป็นต้องแก้ไขโดยกำหนดให้นำข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในคดีในชั้นสอบสวนมาประกอบการพิจารณาด้วย จากเดิมบัญญัติว่า “เมื่อพนักงานอัยการได้รับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจตามวรรคหนึ่งแล้ว หากมีข้อสงสัยอาจสอบถามผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาได้ ถ้าพนักงานอัยการไม่เห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ส่งแก้ไขแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือสั่งดำเนินคดีต่อไป และให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้พนักงานสอบสวนและ ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ หากพนักงานอัยการเห็นว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนแล้ว เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้พนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนดังกล่าว และให้มีการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวได้ทันทีพร้อมทั้งให้รายงานให้ศาลทราบ” แก้ไขเป็น

“ในกรณีที่สำนวนการสอบสวนตามมาตรา 78 ปรากฏข้อเท็จจริงน่าเชื่อได้ว่า เด็กหรือเยาวชนนั้นได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา และปรากฏพยานหลักฐานเพียงพอที่จะฟ้องคดีต่อศาลให้พนักงานอัยการนำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและความเห็นที่ได้รับจากผู้อำนวยการสถานพินิจตามวรรคหนึ่งมาพิจารณาประกอบการสั่งฟ้อง หากมีข้อสงสัยอาจสอบถามผู้อำนวยการสถานพินิจพนักงานสอบสวน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาประกอบได้ ถ้าพนักงานอัยการไม่เห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ส่งแก้ไขแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือสั่งดำเนินคดีต่อไปและแจ้งคำสั่งดังกล่าวให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ พนักงานสอบสวน และผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ หากพนักงานอัยการเห็นว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนแล้ว เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้พนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนดังกล่าว และให้มีการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ทันทีพร้อมทั้งรายงานให้ศาลทราบ”

2. ปรับปรุงแก้ไขมาตรา 82 (1) และ (2) ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของผู้อำนวยการสถานพินิจในระหว่างการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อเสนอแนะให้แก้ไขมาตรา 86 วรรคสองแล้ว การดำเนินงานของผู้อำนวยการสถานพินิจอันเป็นการสืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวเด็กและเยาวชนรวมทั้งสาเหตุแห่งการกระทำความผิด ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานของพนักงานสอบสวนในการแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษนั้น จึงควรกำหนดให้การปฏิบัติงานทั้งสองภาคส่วนนี้สอดคล้องกันตั้งแต่เริ่มกระบวนการในชั้นสอบสวนเพื่อให้มีความเชื่อมโยงกันและเป็นการเตรียมการให้สอดคล้องกับการพิจารณาสั่งคดีของพนักงานอัยการตามมาตรา 86 วรรคสองที่ได้เสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไขให้การพิสูจน์ความผิดและแนวทางการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนจะถูกนำมาพิจารณาไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้น นอกจากผู้อำนวยการสถานพินิจจะต้องสืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวเด็กและเยาวชนและหาสาเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้วยังกำหนดเพิ่มเติมให้ต้องพิจารณาว่าสมควรที่จะนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดี

อาญามาใช้กับคดีนั้น ๆ ได้หรือไม่ และทำเป็นความเห็น แล้วจึงรายงานความเห็นดังกล่าวให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการทราบด้วย ซึ่งจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไข จากเดิมบัญญัติว่า “เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจได้รับแจ้งการจับกุมเด็กหรือเยาวชนตามมาตรา 70 วรรคหนึ่ง หรือได้รับตัวเด็กหรือเยาวชนตามมาตรา 73 แล้ว ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) สั่งให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะข้อเท็จจริงตามมาตรา 36 (1) เว้นแต่ในคดีอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นว่า การสืบเสาะข้อเท็จจริงดังกล่าวไม่จำเป็นแก่คดี จะสั่งงดการสืบเสาะข้อเท็จจริงนั้นเสียก็ได้ แล้วให้แจ้งไปยังพนักงานสอบสวนที่เกี่ยวข้อง

(2) ทำรายงานในคดีที่มีการสืบเสาะเพื่อแสดงถึงข้อเท็จจริงตามมาตรา 36 (1) และแสดงความเห็นเกี่ยวกับสาเหตุแห่งการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนแล้วส่งรายงาน และความเห็นนั้นไปยังพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ แล้วแต่กรณี และถ้ามีการฟ้องร้องเด็กหรือเยาวชนต่อศาล ให้เสนอรายงานและความเห็นนั้นต่อศาลพร้อมทั้งความเห็นเกี่ยวกับการลงโทษหรือการใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนด้วย” แก้ไขเป็น

“เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจได้รับแจ้งการจับกุมเด็กหรือเยาวชนตามมาตรา 70 วรรคหนึ่ง หรือได้รับตัวเด็กหรือเยาวชนตามมาตรา 73 แล้ว ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) สั่งให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะข้อเท็จจริงตามมาตรา 36 (1) เว้นแต่ในคดีอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นว่า การสืบเสาะข้อเท็จจริงดังกล่าวไม่จำเป็นแก่คดี จะสั่งงดการสืบเสาะข้อเท็จจริงนั้นเสียก็ได้ แล้วแจ้งไปยังพนักงานสอบสวนที่เกี่ยวข้อง และภายใต้บทบัญญัติมาตรา 86 วรรคหนึ่ง ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาว่าสมควรนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการบังคับใช้กฎหมายในชั้นสอบสวนคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนมาใช้กับคดีหรือไม่

(2) ทำรายงานในคดีที่มีการสืบเสาะเพื่อแสดงข้อเท็จจริงตามมาตรา 36 (1) และแสดงความเห็นเกี่ยวกับสาเหตุแห่งการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนและความเห็นเกี่ยวกับการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการบังคับใช้กฎหมายในชั้นสอบสวนคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน แล้วส่งรายงานและความเห็นนั้นไปยังพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการแล้วแต่กรณี และถ้ามีการฟ้องร้องเด็กหรือเยาวชนต่อศาล ให้เสนอรายงานและความเห็นนั้นต่อศาลพร้อมทั้งความเห็นเกี่ยวกับการลงโทษ หรือการใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนด้วย”

3. ปรับปรุงแก้ไขมาตรา 88 วรรคหนึ่ง ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานต่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการให้ดำเนินคดีต่อไป ในกรณีที่บุคคลที่เกี่ยวข้องฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อแก้ไขมาตรา 86 วรรคสองโดยกำหนดให้พนักงานอัยการจะต้องพิจารณาข้อเท็จจริงในทางคดีที่มาจากพนักงานสอบสวนและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่มาจาก การสืบเสาะของผู้ผู้อำนวยการสถานพินิจมาพิจารณาประกอบกันเพื่อที่จะเลือกใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน ทั้งนี้การดำเนินการในส่วนนี้ย่อมทำให้การสอบสวนของพนักงานสอบสวนสิ้นสุดลงแล้ว ดังนั้น ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จึงไม่มีความจำเป็นต้องแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการอย่างใด ๆ อีก คงมีเพียงการแจ้งให้พนักงานอัยการทราบเพื่อพิจารณาดำเนินคดีกับเด็ก

หรือเยาวชนต่อไปเท่านั้น ซึ่งต้องปรับปรุงแก้ไข ดังนี้ เดิมบัญญัติว่า “ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น หากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ รายงานให้พนักงานอัยการทราบและแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีต่อไป” แก้ไขเป็น

“ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น หากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานให้พนักงานอัยการพิจารณาดำเนินคดีต่อไป”

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งนี้วิจัยศึกษาเฉพาะการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น ควรศึกษาขยายไปยังเขตปริมณฑลและในจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งมีปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่างกับกรุงเทพมหานคร อาจนำไปสู่การปรับใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่แตกต่างกันไป ตามความเหมาะสม

2. ควรมีการศึกษาวิจัยโดยเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในฐานความผิดที่แตกต่างกันไป เช่น ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือการกระทำความผิดเล็กน้อย และความผิดอันยอมความได้ เป็นต้น ซึ่งการกระทำความผิดในฐานต่าง ๆ เหล่านี้อาจมีปัจจัยที่แตกต่างกันและควรได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างและไม่ปะปนกัน

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ ริสาเซ็น. (2539). การศึกษาด้านการฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด: ศึกษาเฉพาะกรณีการฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนในสถานฝึกและอบรมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประภาศน์ อวยชัย. (2517). บทบาทศาลคดีเด็กและเยาวชนกับความมั่นคงแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัฐกร คลังสมบัติ. (2552). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วันชัย รุจนวงศ์ และคณะวิจัย. (2543). กฎหมายและแนวปฏิบัติในประเทศไทย เฉพาะกรณีที่ไม่สอดคล้องตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันกฎหมายอาญาองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ).
- วันชัย ศรีนวนนัต. (2523). สิทธิของเด็กและเยาวชนระหว่างต้องหาคดีอาญาในชั้นสืบสวนและสอบสวน. วิทยานิพนธ์อาญาวิทยาและงานยุติธรรม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวิช ปนุดติกร. (2555). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการดำเนินคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัว. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ.
- สิทธิกร ศักดิ์แสง และคณะ. (2553). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภา.

Translated Thai References

- Aouychai, P. (1974). **The Role of the Juvenile Court and the National Security**. Bangkok: Thammasat University. (in Thai)
- Klongsombat, R. (2009). **Restorative justice and the mediation of criminal cases at the police interrogation**. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)
- Panoottikorn, S. (2012). **Reconciliation Justice and Criminal Prosecution of Juvenile and Family Courts**. Bangkok: Institute for the Development of Judicial Officials. (in Thai)
- Rehazen, J. (1996). **Education for the Training of Children and Youth Offenders: Specific Studies on the Case of Training and Training of Children and Youth in the Training and Training Center of the Central Child and Youth Observation and Protection Center**. Bangkok: Thammasat University. (in Thai)
- Rujanawong, W. and Faculty. (2000). **Laws and Practices in Thailand Only in Case of Non-conformance Convention on the Rights of the Child and Recommendations for Development**. Bangkok: Institute of Criminal Law, United Nations Children's Fund (UNICEF). (in Thai)
- Saksang, S. (2010). **Restorative Justice and The Compromise of Criminal Disputes at The Police Interrogation Stage**. Bangkok: Secretariat of the Senate. (in Thai)
- Srinuannut, W. (1980). **Rights of Children and Young People During Criminal Investigations and Investigations**. Bangkok: Faculty of Social Sciences and Humanities Mahidol University. (in Thai)

ผู้เขียน

อาจารย์ภิญโญ คูวัฒนาเสนีย์

หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
145/9 อาคารบัณฑิตวิทยาลัย แยกสวนรื่น แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทร 02 2417191
e-mail: koynip@hotmail.com